

CHAPTER «PHILOLOGICAL SCIENCES»

PHRASEOLOGISATION OF PRECEDENT PHENOMENA IN THE ENGLISH AND UKRAINIAN LANGUAGES

ФРАЗЕОЛОГІЗАЦІЯ ПРЕЦЕДЕНТНИХ ФЕНОМЕНІВ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ

Svitlana Potapchuk¹

DOI: <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-355-2-22>

Abstract. An important area of contemporary linguistic research concerns language as a reflection of national mentality, worldview, and culture, with specific focus on the consideration of linguistic and cultural categories in non-related languages. The study's object is the precedent phenomena (PP) present in both English and Ukrainian languages, and the research subject is the process of PP transitioning into the phraseological resources of both languages. The *purpose of the research* is to analyse the ways of transition of the PP (precedent name, situation and statement) into the phraseological fund of the English and Ukrainian languages. The resolution of a research problem dictates the presentation logic of the studied material within the paper. The aims of this study include defining a precedent phenomenon, outlining and detailing the stages of PP transition into phraseological funds of the English and Ukrainian languages, and exposing the specifics of precedent phenomena phraseologicalisation with regards to structural differences. The study *methodology* is grounded in the descriptive, transformational analysis, component analysis, and comparative methods. These are employed to distinguish between the universal and national precedent names, and to identify similarities and differences in the mechanism by which the PP transitions into the phraseological funds of the English and Ukrainian languages. The analysis of phraseological units with a precedent component indicates that prevalent precedent phenomena originating from mythological,

---

¹ PhD in Philology, Associate Professor at the Foreign Languages Department, National University of Water and Environmental Engineering, Ukraine

biblical, ancient texts, and prior occurrences are primarily phraseologized, forming the "universal" cognitive foundation. However, the subject of the study is nationally precedent-setting PPs (which are known to an average representative of the Anglo-American or Ukrainian linguistic community and included in the national cognitive base) as representatives of national culture. The research material presents phraseological units of the English and Ukrainian languages containing a component-precedent phenomenon, totalling 125 units (76 units in English and 49 in Ukrainian). The *results* of the study show that the process of transition of precedent phenomena into the phraseological fund of the language takes place in two stages. First of all, there appears a certain unit (a name, a text) that is fixed in the language and to which native speakers refer repeatedly in the future. A text or a name thus becomes an element of the cognitive base of an average representative of a given linguistic community, i.e., a precedent phenomenon. In the second stage, PP phraseologisation takes place; such a unit is included in the phraseological fund of the language, accordingly it becomes a phraseologism, while remaining a precedent phenomenon. A *precedent name* (PN) is an individual name associated with a famous text or precedent-setting situation. The structure of a precedent name comprises differential features (the basis of PN perception) and attributes (periphery). The meaning of a phraseological unit with a component-precedent name evolves from a differential feature that embodies the object's characteristics (personality, appearance) or becomes relevant owing to a precedent situation. A *precedent situation* is an "ideal" situation that took place in real life (historical precedent situation) or one that belongs to the virtual reality of man-made art. The cognitive base stores a set of differential features of a precedent situation, universal for all representatives of a given linguistic and cultural community. Minimised knowledge of a specific situation (historical or virtual), compared to the system of evaluation of ethnicity, becomes the basis for the formation of phraseological units built on the basis of precedent situations. A *precedent statement* is a product of speech and thought activity, an integral and self-sufficient unit that can be presented as: 1) a precedent text (or part of it), for example, children's poems, proverbs; 2) a linguistic unit (phrase, sentence) related to a precedent situation. Precedent-setting expressions are fixed in the phraseological fund by metaphorising the direct meaning and preserving knowledge about the precedent-setting phenomenon. *Practical implications.*

The practical significance of the work is determined by the fact that the conclusions formulated as a result of the study can be used for further study of precedent phenomena, and the proposed methodology for the study of PP can be useful for the analysis of other linguistic and cultural categories. The materials of the work can be used in the courses "General Linguistics", "English Lexicology and Stylistics", "Linguistic Studies", special courses and special seminars on "Comparative Linguistics", "Intercultural Communication", as well as in lexicographic practice when compiling dictionaries of precedent phenomena. *Value/originality*. The scientific novelty of the work lies in the new theoretical positions of linguocultural studies on precedent phenomena. The characteristics of the onomastic material in phraseological funds and the problems related to the essential features of the nature of precedent phenomena have been further developed.

1. Вступ

Мовознавство ХХІ століття характеризується антропоцентричною спрямованістю на розгляд мовних явищ у зв'язку з духовною та матеріальною культурою народу, його етнічною свідомістю. Ідея антропоцентричності мови стала провідною у сучасних мовознавчих дослідженнях, а формування антропоцентричної парадигми зумовило виникнення нових напрямів, а саме вивчення людини та її місця в культурі, оскільки в центрі уваги культурної традиції є мовна особистість. Саме тому сучасні лінгвістичні студії присвячені дослідженню вербального образу світу, сформованого у свідомості носіїв певної мови, а провідним напрямом праць із семантики стає культурологічна орієнтація.

Продуктом антропоцентричної парадигми в мовознавстві стала лінгвокультурологія – наука, що представляє лінгвокультуру як лінзу, крізь яку дослідник може побачити матеріальну і духовну самобутність етносу: Volkgeist В. фон Гумбольдта і Г. Штейнтала, тобто, певне бачення світу крізь призму національної мови, коли мова виступає як виразник особливої національної ментальності. Одним із базових завдань лінгвокультурології є реконструкція мовної картини світу у зв'язку з культурною і етнічною самобутністю її носіїв, а об'єктом її досліджень – взаємодія культури (історичної пам'яті народу) та мови, що виступає транслятором культурної інформації. Лінгвокультурологія вивчає мову як феномен культури. Аналіз культурно-мовної

компетенції членів певного етносу – головне завдання лінгвокультурології. Такий підхід – бачення світу крізь призму національної мови – зумовлює розуміння мови як виразника національної ментальності та пріоритетність досліджень культурної семантики у вітчизняному й зарубіжному мовознавстві (М.Ф. Алефіренко, І.О. Голубовська, В.В. Жайворонок, А.П. Загнітко, О. Левченко, Т.В. Радзієвська, О. Селіванова, Г.М. Яворська).

Принципово важливим для лінгвокультурології є те, що взаємний вплив мови і культури відбувається на рівні свідомості. У свідомості культурна інформація обробляється і систематизується; свідомість визначає вибір мовних засобів, які застосовуються в конкретній комунікативній ситуації. Предметом дослідження лінгвокультурології є одиниці мови, які узагальнюють результати людської свідомості; мають еталонне, символічне, образно-метафоричне значення в культурі, зафіксовані в легендах, міфах, релігійних та фольклорних дискурсах, художніх текстах, пареміях, метафорах, фразеологізмах.

Одиницями-репрезентантами культури виступають також прецедентні феномени (ПФ), відомі значній частині лінгвоспільноти (оскільки її представники мають загальний і обов'язковий для всіх носіїв мови національно-детермінований інваріант їх сприйняття), які є актуальними в когнітивному плані (оскільки за прецедентним феноменом завжди стоїть певне уявлення про нього, спільне для усіх носіїв національно-культурного менталітету, що і робить апеляції до ПФ зрозумілими та прозорими) та постійно відтворюються у мові. Вони є невід'ємною складовою спілкування людей, розуміються як ядро когнітивної бази носіїв лінгвокультури, свідчать про багатогранність історії мови, а їх незнання або некоректне вживання стає причиною непорозуміння у процесі міжкультурної комунікації. Саме тому дослідження прецедентних феноменів є завжди на часі.

Актуальність розвідки зумовлена спрямуванням сучасних мовознавчих студій на дослідження мови як засобу відображення національної ментальності, світобачення, культури, зокрема, на розгляд лінгвокультурних категорій у неблизькоспоріднених мовах. Поєднання лінгвокультурологічного та зіставного підходів уможливило встановлення закономірностей та національно-специфічних розбіжностей у процесах фразеологізації прецедентних феноменів в двох мовах.

Об'єктом дослідження стали прецедентні феномени англійської та української мов. **Предмет** дослідження – процес входження прецедентних феноменів у фразеологічні фонди обох мов. **Мета** розвідки – проаналізувати процес переходу ПФ (прецедентного імені, ситуації та висловлювання) у фразеологічні фонди англійської та української мов. Поставлена мета передбачає необхідність вирішення наступних **завдань**:

- уточнити зміст поняття прецедентного феномену;
- встановити і описати етапи входження ПФ у фразеологічні фонди англійської та української мов;
- виявити специфіку фразеологізації ПФ з огляду на відмінність їх структури.

Для досягнення поставленої у роботі мети було застосовано такі **методи дослідження**: *описовий* – для типології прецедентних феноменів; метод *трансформаційного аналізу* уможливив визначення вихідної структури трансформованих прецедентних феноменів; *компонентний аналіз* сприяв з'ясуванню семної характеристики фразеологічних одиниць з компонентом-ПФ, *зіставний метод* дозволив виокремити універсально- та національно-прецедентні імена, а також забезпечив встановлення подібностей і відмінностей у механізмі входження ПФ у фразеологічні фонди англійської та української мов.

Наукова новизна роботи полягає в отриманні нових теоретичних положень лінгвокультурології щодо прецедентних феноменів. Набули подальшого розвитку характеристика онімного матеріалу у фразеологічних фондах та питання, пов'язані з сутнісними ознаками природи прецедентних імен.

Теоретична й практична значущість визначається тим, що сформульовані в результаті дослідження висновки можуть бути використані для подальших досліджень прецедентних феноменів, а запропонована методика дослідження ПФ – для аналізу інших лінгвокультурних категорій. Матеріали роботи можуть бути використані у курсах із «Загального мовознавства», «Лексикології та стилістики англійської мови», «Лінгвокраїнознавства», спецкурсів і спецсемінарів із «Зіставного мовознавства», «Міжкультурної комунікації», а також в лексикографічній практиці при укладанні словників прецедентних феноменів.

2. Теоретичні засади дослідження прецедентних феноменів

У сучасному мовознавстві теорія прецедентності розробляється в комунікативно-прагматичному (функціонування прецедентних ПФ у мові носіїв) та лінгвокогнітивному (сприйняття та інтерпретація носіями мови у процесі комунікації) аспектах. Вивчення прецедентних феноменів є актуальним напрямком мовознавства, в руслі якого здійснено багато вітчизняних та зарубіжних досліджень, присвячених актуалізації ПФ у різножанрових дискурсах, зокрема, політичному, рекламному та медійному (Ф.С. Бацевич, А.А. Берестова, І.В. Богданова, І.О. Голубовська, Ж.В. Колоїз, С.В. Лазаренко, І.В. Лесик, Л.Й. Меркотан, Н.В. Кондратенко, М.В. Рослицька, О.О. Селіванова, Н. В. Слухай та ін.).

Прецедентні феномени як компонент знань, що є складовою когнітивної бази етносу, стали предметом дослідження мовознавців наприкінці ХХ століття. Поняття прецедентності у лінгвістичному розумінні запропонував Ю.М. Караулов. Він називав прецедентними тексти, що є значущими для особистості в пізнавальному та емоційному планах, мають надособистісний характер (тобто, добре відомі широкому колу людей), звернення до яких постійно відбувається в процесі комунікації. Апеляція до прецедентного тексту може відбуватися за допомогою таких мовних засобів, як ім'я автора, назва твору, цитата, ім'я персонажу, оскільки вони актуалізують увесь прецедентний текст. Проте потрібно зазначити, що їй досі відсутнє єдине визначення прецедентності з огляду на складність цього явища. Основні поняття, головні та другорядні ознаки визначаються та інтерпретуються по-різному. Це, в свою чергу, зумовлює те, що на сучасному етапі розвитку мовознавчої науки термін «прецедентний феномен» немає загальноприйнятого трактування, натомість існують різні визначення прецедентного феномену, в залежності, як правило, від широкого чи вузького його тлумачення. Широке тлумачення описує прецедентні феномени як одиниці когнітивного рівня, що мають вербальне вираження; вузьке тлумачення ґрунтується винятково на когнітивному підході до прецедентності та визначає прецедентні феномени як одиниці ментального поля, когнітивної бази носія мови. Як правило, прецедентний феномен визначають як ядерний елемент когнітивної бази певної лінгвокультурної спільноти, який має здатність у стислій формі зберігати інфор-

мацію про взірцеві факти й виступає моделлю для відтворення подібних фактів, репрезентований і постійно поновлюваний у мовленні за допомогою відповідних вербальних сигналів, що актуалізують його стандартний (відомий усім представникам цієї лінгвокультурної спільноти) зміст» [2, с. 27–28].

Центром культурного простору та місцем зберігання «згорнутих» ПФ у вигляді національно-детермінованих інваріантів сприйняття культурних предметів вважають когнітивну базу – певним чином структуровану сукупність знань та уявлень, якими володіють всі члени певної лінгвокультурної спільноти.

Прецедентні феномени існують в межах конкретної культури та відображають її національні особливості, отже, інтерпретувати ПФ потрібно з урахуванням рис певного культурного середовища. Їх знають носії «своїєї» культури, оскільки за кожним з них стоїть уявлення, яке відоме носію певного менталітету, і яке робить посилання до прецедентного феномену зрозумілим без додаткових коментарів чи пояснень. Прецедентні феномени відіграють суттєву роль в пізнавальній та емоційній діяльності людини, характеризують процес комунікації представників певної лінгвокультурної спільноти; їх дослідження уможливило виявлення культурно-ціннісних орієнтирів та опис менталітету конкретного етносу. Окрім того, ПФ активізують колективне несвідоме, апелюють до культурно значущих цінностей лінгвокультурної спільноти, є засобом закріплення в культурній пам'яті носіїв певної мови інформації, що співвідноситься за національною картиною світу, слугують маркером мовних стратегій при здійсненні монокультурної та міжкультурної комунікації, функціонують як маркери культурної ідентичності.

Зазвичай до прецедентних відносять такі феномени: 1) добре відомі усім представникам лінгвоспільноти; 2) актуальні в когнітивному плані; 3) до яких постійно відбувається апеляція в мові представників етносу. Суттєвими характеристиками ПФ є відтворюваність (часто вживається в мові), інваріантність (зберігає семантичний зміст), аксіологічна маркованість (має шкалу оцінок), прагматичність (допомагає досягти певної комунікативної мети), економічність (не потребує додаткових мовних засобів для донесення смислу), імпліцитність (має актуальний для адресата підтекст), клішованість (має сталу форму та

полегшує процес комунікації). ПФ належить певній культурі і є своєрідним асоціативним ланцюжком, оскільки допомагає встановити зв'язок між окремими уявленнями.

Відсутність у сучасних мовознавців єдиного погляду на поняття прецедентності з одного боку, та наявність різних параметрів, що беруться за основу класифікації, – з іншого зумовлюють відсутність єдиної класифікації ПФ. Найбільш поширеними критеріями типологізації прецедентних феноменів є: свідомість вживання інтертекстуального включення адресантом і його сприйняття адресатом (Дж. Паскуалі); частота вживання (Г. Денисова, К. Сидоренко); ступінь відомості (Н. Кондратенко), обсяг репродукованого тексту (О. Селіванова, О. Найдюк, Н. Баширова). Дослідники поділяють прецедентні феномени за засобами вираження на вербальні (прецедентні тексти, прецедентні висловлення, прецедентні імена, прецедентні ситуації) та невербальні (твори живопису, архітектури, музичні твори), класифікують прецедентні феномени залежно від ступеня охопленості носіїв мови в різних соціумах. Так, виокремлюються такі типи прецедентних феноменів: 1) соціумно-прецедентні, відомі будь-якому пересічному представнику певного соціуму (генераційного, соціального, професійного тощо) та такі, що є складовою колективного когнітивного простору; 2) національно-прецедентні, відомі пересічному представнику національно-лінгвокультурної спільноти та такі, що містяться в національній когнітивній базі і віддзеркалюються в семантиці одиниць мови з національно детермінованим інваріантом сприйняття; 3) універсально-прецедентні, відомі пересічній сучасній людині (входять в «універсальну» когнітивну базу будь-якої людини незалежно від її етнічної та культурної належності). Дослідники також пропонують розрізняти індивідуальні, мікрогрупові, макрогрупові, національні, цивілізаційні, загальнолюдські концепти та прецедентні тексти. Деякі вчені виокремлюють додатково автопрецеденти як еталонні феномени, значущі для окремого індивіда.

Цікавою видається запропонована Л. Гришаєвою типологічна класифікація прецедентних феноменів з оглядом на: 1) сферу функціонування (загальнолюдська культура; національна культура; культурний регіон; субкультура); 2) характер (універсальний; національний; специфічний); амбівалентна прив'язка); 3) знак апеляції до ціннісних

орієнтацій (однозначна прив'язка («добро», «зло» тощо); 4) джерело (загальновідоме; не відоме, але його можна встановити за допомогою спеціального дослідження; не відоме); 5) місцезнаходження в концептуальній картині світу (ядерне; периферійне); 6) «питома вага» в концептуальній картині світу (значна; незначна; залежно від умов інтеракції); 7) сфера функціонування (тип дискурсу (художній, політичний і т. ін.); характер естетичного напрямку (романтизм, сентименталізм, реалізм і т. ін.); 8) прив'язка до певної історичної епохи (наявна однозначно; відсутня однозначно; не виражена однозначно); 9) тривалість побутування в дискурсі (кілька поколінь; одне покоління); 10) прив'язка до певного соціального прошарку / групи (виражена (панівний клас, середній клас і т. ін.); не виражена); 11) умови апеляції до прецедентного феномена; 12) спосіб кодування (вербальний код (лексема, група слів, речення і т. ін.); невербальні коди (візуальний, акустичний, тактильні й і т. ін.); 13) функційний потенціал (монофункційність; поліфункційність; амбівалентність); 14) когнітивна природа (фрейм, гештальт і т. ін.); 15) тип інтеракції, у який переважно функціонує прецедентний феномен; 16) особистість, що найбільш охоче послуговується прецедентним феноменом для реалізації своєї інтенції (психотип; соціотип); 17) ефект від використання прецедентного феномена (сприяє встановленню взаєморозуміння; заважає встановленню взаєморозуміння) [Цит. за 4, с. 140].

Отже, при вивченні прецедентних феноменів потрібно окреслити коло фонових знань, що необхідні адресатові для їх правильного розуміння (прецедентні одиниці, які виникли на національному / іншокультурному / іншомовному культурному ґрунті); брати до уваги сутність прецедентного феномена, його статус, способи й умови активізації, сферу побутування, способи і засоби кодування, функції тощо.

Зазначимо також, що існують феномени, які стають прецедентними на короткий період часу, що не зменшує їх цінності, оскільки саме у цей період вони є актуальними у комунікативному плані. Загалом же ПФ є засобом передачі інформації з покоління в покоління. Вони містять відомості про морально-етичні норми та цінності, що закріплені в національній картині світу, активізують знання про світ та зберігають досвід етносу, набутий в минулому.

Подальший розвиток теорія прецедентності здобула у працях вітчизняних та зарубіжних мовознавців, які розробили поняття «прецедентний феномен» та запропонували наступну класифікацію ПФ, якою ми послуговуємося у нашому дослідженні:

1) прецедентні імена: імена реальних відомих людей (*Margaret Thatcher*; *гетьман Мазепа*), імена літературних персонажів (*Romeo and Juliet*, *Мартин Боруля*); назви артефактів, пов'язані з відомим текстом або прецедентною ситуацією (*Грааль*);

2) прецедентні ситуації: реальні події, що залишилися в історії лінгвокультурної спільноти (9/11 або одинадцяте вересня – день, коли в США відбулася низка терористичних актів); події, що належать віртуальній реальності мистецтва (сюжет фільму *The Matrix*); факт з життя відомої людини (Ньютон та яблуко);

3) прецедентні висловлювання (репродукований продукт мовномисленнєвої діяльності): цитати із творів різного характеру, як-от художньої літератури (англ. *All animals are equal, but some are more equal than others* (G. Orwell, «Animal Farm»)); укр. *Учітесь, читайте, і чужому навчайтесь, й свого не цурайтесь* (Т. Шевченко, «І мертвим, і живим...»), пісень (англ. *The show must go on* (гурт «Queen»)); укр. *Разом нас багато, нас не подолати* (укр. гурт «Гринджоли»), кінофільмів (ісп. *Hasta la vista, baby* (із американського художнього фільму «Термінатор 2: Судний день»)); дитячі віршики (англ. *Humpty Dumpty*; укр. *Ой, болить у мене зуб...*) тощо;

4) прецедентні тексти (відомі твори, актуалізовані в інших текстах): твори художньої літератури (англ. «Hamlet», укр. «Каменярі»), біблійські тексти (*По вірі вашій нехай буде вам* (Євангеліє від Матвія (Мт 9:29)), пісні (*The show must go on*), тексти реклами (англ. *Just do it.* (Nike), укр. *Взула і забула* (реклама взуття)), дитячі віршики (англ. *Humpty Dumpty sat on a wall. Humpty Dumpty had a great fall. All the king's horses and all the king's men couldn't put Humpty together again*; укр. *Ой, болить у мене зуб, бо не хоче їсти сун, хоче меду, хоче грушки, хоче теплої пампушки, а якщо дасте сметани – вмиць боліти перестане*).

У розвідці ми ставимо за мету проаналізувати специфіку переходу прецедентного феномену (імені, ситуації, висловлювання) у фразеологічний фонд мови. Як зазначає О. Левченко, фразеологія є вербалізованою частиною системи стереотипних і прототипних уявлень та

оцінок певного соціуму, позначених знаково, якими керується людина у своїй діяльності; фразеологічний матеріал – це ключ до експлікації прототипних репрезентацій певних об'єктів, абстрактних понять, процесів, явищ тощо. Національно-культурна інформація, яку зберігає фразеологія, пов'язана з архаїчними, міфологічними уявленнями, ритуалами, звичаями, традиціями господарювання, християнством та філософськими концепціями, що переважають у певній лінгвоспільноті [5, с. 109]. Фразеологічний фонд мови – потужне джерело знань про культуру та менталітет етносу. До дослідження ми залуцаємо паремійні одиниці: прислів'я, та приказки. У таких одиницях відображається історія народу, його світогляд, побут, устрій народного мислення. Під пареміями в роботі розуміються стійкі в мові і відтворювані в мовленні анонімні вислови, які можна вживати з метою дидактики. Ми використовуємо широкий зміст цього терміна як одиниці фразеологічного фонду мови через наявність нерозв'язаних питань, що стосуються розмежування стійких словосполук, фразем, прислів'їв, приказок, етикетних сполук тощо [8, с. 142].

Дослідження фразеологічних одиниць, які містять у своєму складі прецедентний феномен, засвідчують, що переважно фразеологізуються універсально-прецедентні феномени, утворені на основі міфологічних, біблійних, античних текстів і прецедентних ситуацій (*Achilles' heel, ноцілунок Іуди, сізіфова праця*), тобто такі, що входять в «універсальну» когнітивну базу. У розвідці ми не брали до уваги такі фразеологізми. Предметом дослідження стали національно-прецедентні ПФ (відомі середньому представнику англо-американської або української лінгвоспільноти, входять в національну когнітивну базу) як репрезентанти національної культури. Фактичний матеріал становлять фразеологічні одиниці англійської та української мов, що містять компонент-прецедентний феномен загальною кількістю 125 од. (76 одиниць в англійській мові та 49 – в українській).

Зазначимо, що питання про співвідношення фразеологічних одиниць і ПФ лишається дискусійним. Обидва явища мають однакові характеристики, а саме: метафоричність, відтворюваність, апеляція до певного прототипу, здатність представляти стереотипну ситуацію, експресивний ефект. Водночас, їх структура, походження, властивості суттєво відрізняються. З іншого боку, результати досліджень фразео-

логічних фондів англійської та української мов засвідчують наявність в них фразеологізмів, які або співвідносяться з прецедентними феноменами, або містять ПФ у своєму складі. Шляхи переходу прецедентних феноменів у фразеологічні фонди англійської та української мов недостатньо вивчені, що і зумовлює актуальність дослідження.

3. Механізм входження прецедентних феноменів (імені, ситуації, висловлювання) у фразеологічні фонди англійської та української мов

Фразеологічні одиниці, афоризми, прецедентні імена та висловлювання є важливими складовими когнітивної бази носіїв мови будь-якої лінгвокультури. Саме тому на особову увагу заслуговують фразеологічні одиниці (ФО), що містять компонент-ім'я власне, який у складі фразеологізма перестає бути самостійною лексичною одиницею (як і будь-який елемент ФО). З ономастичним компонентом у фразеологізмі пов'язана його образна система, він здатен актуалізувати у свідомості учасника комунікації певний культурно значущий текст або ситуацію. Такий компонент можна розглядати як прецедентне ім'я.

Фразеологічні фонди англійської та української мов багаті на фразеологізми, які або співвідносяться з прецедентними феноменами, або містять ПФ у своєму складі. Наприклад: англ. *Rip Van Winkle, Peeping Tom, Jekyll and Hyde, go Yorkshire; come from Wigan*; укр. *Триндичиха, синдром баби Палажки і баби Параски, Проня Прокопівна*.

Процес входження прецедентних феноменів у фразеологічний фонд мови відбувається у два етапи. Спочатку виникає і закріплюється певна одиниця (ім'я, текст), до якої надалі неодноразово звертаються носії мови і культури. Таким чином, текст або ім'я стають елементами когнітивної бази середнього представника певної лінгвоспільноти, тобто, прецедентним феноменом. На другому етапі відбувається фразеологізація ПФ; така одиниця входить у фразеологічний фонд мови, відповідно, стає фразеологізмом, водночас залишаючись прецедентним феноменом. Наприклад, вираз *night of the long knives* позначає прецедентну для британської лінгвокультури історичну ситуацію, коли у 472 році саксонці під керівництвом Хенгіста запросили на пир знатних представників кельтських племен, де їх підступно вбили [19, р. 105]. Вираз *night of the long knives* уперше вживається в «Істо-

рії британів» (1138 р.) Гальфридом Монмутським, де він у такий спосіб описує дану подію, оскільки британів зарізали вночі довгими сакськими ножами. Як фразеологічна одиниця вираз має значення «ruthless purge, terror, cabinet reshuffle» [19, р. 105], і в сучасній історії пов'язується, як правило, з двома подіями: масштабною перестановкою в Кабінеті Міністрів Великої Британії 13 липня 1962 року: *This was on' the night of the long knives', when Macmillan dismissed seven of his Cabinet* [15] та подіями в Німеччині 30 червня – 2 липня 1934 року, коли відбулася розправа А. Гітлера над командуванням СА: *But Rothermere's action was mainly caused by ... the link in the public mind between its political creed and the far more sinister and violent events of the Night of the Long Knives of 30 June 1934 in Germany* [20].

Розглянемо особливості входження різних типів прецедентних феноменів у фразеологічний фонд мови. Прецедентне ім'я, висловлювання, ситуація відрізняються за структурою, отже, з'ясуємо, яким чином ця різниця прослідковується у відповідних фразеологізмах.

3.1. Фразеологізація прецедентних імен в англійській та українській мовах

Прецедентне ім'я (ПІ) – це індивідуальне ім'я, пов'язане з широко відомим текстом або прецедентною ситуацією. Семантична структура ПІ (виокремлюються денотативне (інтенціональне) і конотативне (екстенціональне) уживання ПІ) визначає особливості його використання. Таким чином, ПІ, з одного боку, є частиною когнітивної бази носіїв мови, а з іншого – належить до класу власних імен. На відміну від власного імені, воно позначає конкретну людину, подію, місце. Прецедентними є тільки ті індивідуальні імена, які входять до когнітивної бази етносу; тобто, інваріантне уявлення про «культурний предмет», що вони позначають, є спільним для всіх представників лінгвокультурної спільноти і сприймається як зразок властивостей, притаманних групі об'єктів; при цьому ПІ не втрачають своєї індивідуальності. У вузькому розумінні до категорії ПІ відносять індивідуальні імена, пов'язані з відомими літературними текстами (англ. *a Shylock, Don Juan*; укр. *Котигорошко*) та реальною чи міфічною ситуацією, яка є підґрунтям виникнення ПІ (англ. *Morton's fork, Harry Potter, Hobson's choice*; укр. *козак Мамай*); у широкому – до ПІ належать різні типи

власних імен (антропоніми, гідроніми, топоніми, етроніми) та загальні імена, що мають культурну, історичну, суспільну значущість (англ. *Watergate*, укр. *Золота Орда*). У нашому дослідженні ми дотримуємось широкої інтерпретації ПІ.

Структуру прецедентного імені складають диференційні ознаки (ядро інваріанта сприйняття ПІ) та атрибути (периферія). Система диференційних ознак не є лише сукупністю певних ознак, а являє собою багаторівневу структуру. Диференційні ознаки, як правило, містять характеристики об'єкта (риси характеру, зовнішність) або актуалізуються через прецедентну ситуацію. Атрибутами називають елементи, пов'язані з означуванням ПІ, які є достатніми, але не необхідними для його сингіфікації.

Коли ПІ входить у фразеологічний фонд мови, розширюється коло об'єктів, які воно позначає, і послаблюється зв'язок з прецедентною ситуацією або текстом, де воно уперше було зафіксоване як стійкий зворот. Але особливістю фразеологізації прецедентних феноменів є те, що в когнітивній базі носіїв мови асоціативний зв'язок з прецедентним текстом або ситуацією певною мірою зберігається. Так, у ПІ така здатність зумовлюється закріпленням за ним певного значення: номінативного – називає об'єкт, позначений іменем; денотативного – містить характерні риси, що відображають культурно-історичну інформацію, пов'язану з первинним референтом (фіксується в словниках культури) та сигніфікативного, що пов'язане з наявністю в імені понятійного компонента. Наприклад, вираз *Jekyll and Hyde* має значення «double character; person with two very different sides to their personality, alternating between good and evil» [19, p. 829]. Доктор Джекіл – головний персонаж повісті Роберта Льюїса Стівенсона «Химерна пригода з доктором Джекілом та містером Гайдом». Отже, ПІ *Jekyll and Hyde* як фразеологізм позначає не тільки відомого літературного персонажа, але і будь-яку людину, в якій поєднуються протилежні сторони: світла й темна. Відповідно, *баба Палажка і баба Параска*, як фразеологізм, що має значення: «сварливі баби», «пересічні люди», «сварка» [6, с. 48]; «язикатий, чванливий, пихатий» [12, с. 16] асоціюються у представника української лінгвоспільноти не тільки з персонажами повісті І. Нечуя-Левицького.

Особливістю функціонування прецедентного імені є те, що воно живається як складний знак, оскільки, окрім низки значень, має певний інваріант сприйняття, що стоїть за іменем «предмета». У наведених прикладах має місце апеляція до диференційних ознак ПІ, які складають ядро інваріанта його сприйняття. Значенням фразеологізму стає основна диференційна ознака (характеризує об'єкт за рисами характеру (англ. *Scrooge, Lady Macbeth, a Cromwell in petticoats*), зовнішності (англ. *Marquis of Granby*) поведінкою (англ. *Peter Pan, Pollyanna*; укр. *Голохвастов, Проня Прокопівна*)), яка в першу чергу асоціюється у носіїв мови з даним ім'ям і позначає, як правило, людину певного характеру, зовнішності або поведінки. Так, диференційна ознака прецедентного імені *Lady Macbeth*, що характеризує об'єкт за особливостями поведінки і характеру, зумовила значення фразеологізму, утвореного від цього ПІ: «a type of a hard and ambitious woman, usually manipulating a weaker husband» [19, с. 831]. Одарка і Карась – персонажі першої української опери С. Гулака-Артемівського «Запорожець за Дунаєм». Диференційна ознака, що актуалізується через прецедентну ситуацію сварки і характеризує об'єкт за особливостями поведінки, вмотивувала значення фразеологізму *Одарка і Карась* – «сімейна пара, що свариться» [6, с. 186].

Зазначимо, що одним із можливих варіантів функціонування ПІ в комунікації є уживання його як імені-символа. Прецедентне ім'я виконує функцію символу, коли необхідна апеляція до прецедентного тексту або ситуації. Так, наприклад, ПІ *Калитка* може уживатись як для актуалізації самого прецедентного тексту І. Карпенка-Карого «Сто тисяч», так і для апеляції до будь-якої прецедентної ситуації, що описана у цьому творі. У такому випадку ПІ *Калитка* функціонує як ім'я-символ прецедентного тексту і/або прецедентної ситуації. В інших випадках, коли хтось характеризується як людина заздрісна, жадібна, це ім'я використовується як власне прецедентне, не як символ. Нагадаємо, що *Калитка* – це національно прецедентний феномен літературного походження. Герасим Калитка – так звати головного персонажа п'єси І. Карпенка-Карого «Сто тисяч», написаної на основі реальних фактів (відомостей про шахраїв, які у Єлисаветграді продавали фальшиві гроші). Це заздрісний, жадібний і здичавілий від власного багатства заможний селянин. Жадоба, що рухає його вчинками, зрештою робить

його самого жертвою своєї зажерливості і ненаситності – він натрапляє на обман, купуючи фальшиві гроші. Калитка асоціюється із людиною, учинки якої підпорядковані гонитві за збагаченням. У широкому розумінні – використовується для характеристики того, хто будь-які матеріальні втрати сприймає як життєву трагедію: *Не минулось, певне, без промов, / А було й схвильоване мовчання. / У Калитки не одного кров / Зіпсувало трактора тріщання* (М. Рильський. «Балада про любов») [4, с. 154].

Як бачимо, когнітивна структура прецедентних імен являє собою складну систему певних характеристик, якими вирізняється і відрізняється аналізоване ім'я (характеристика за рисами характеру, зовнішніми ознаками, за родом діяльності тощо) і які актуалізуються в межах певного тексту або ситуації, репрезентуючи ПІ як таке, що має яскраво виражену оцінність.

Отже, фразеологізмами стають ПІ, які максимально відповідають уявленням представників англійської та української лінгвоспільнот про певні характеристики об'єкта. Прецедентні імена, що стали фразеологічними одиницями, є носіями еталонних ознак, з якими співставляються аналогічні ознаки інших об'єктів в англійській та українській лінгвокультурах. Вони не потребують коментарів, пояснення ситуації, в якій вживаються, є самодостатніми.

3.2. Фразеологізація прецедентних ситуацій в англійській та українській мовах

Прецедентна ситуація (ПС) – це «ідеальна», еталонна ситуація, що мала місце в реальній дійсності (історична прецедентна ситуація), або така, що належить віртуальній реальності створеного людиною мистецтва, наприклад, літератури. Така ситуація добре відома носіям певного ментально-лінгвального комплексу, є актуальною в когнітивному плані, до неї часто звертаються в комунікації представники відповідних лінгвокультурних спільнот.

Прикладами ситуації першого типу можуть бути англ. *send to Coventry, meet his Waterloo, wear Hector's cloak, do a Dunkirk, Hobson's choice*, укр. *Золота Орда, Гетьманщина, як Мамай пройшов*. Як приклади літературних ПС можна навести ситуації, описані у таких творах, як «Robinson Crusoe», «Alice in Wonderland», «Peter Pan», «Тарас

Бульба», «За двома зайцями», «Наталка Полтавка» та багатьох інших працях класичної англійської та української літератури, дитячих віршах, казках тощо. ПС зберігається в когнітивній базі носія лінгвокультури як інваріант сприйняття, який містить певні мінімізовані й національно детерміновані знання про саму ситуацію, що включають й конотації, пов'язані з даною ситуацією. Інваріант сприйняття ПС вбирає в себе як знання про певну конкретну ситуацію, так і попередній досвід лінгвокультурної спільноти, представлений у системі уявлень і оцінок, є квінтесенцією розуміння «доброго і поганого» і в цьому сенсі наближається до архетипу. В когнітивній базі зберігається набір диференційних ознак прецедентної ситуації, універсальних для всіх представників певної лінгвокультурної спільноти. Більшість прецедентних ситуацій актуалізується через пов'язані з ними прецедентні імена, прецедентні висловлення, а також через фрагменти прецедентної ситуації. Так, наприклад, актуалізація ПС може відбуватися шляхом найменування, коли на неї вказують конкретні прецедентні імена; шляхом використання ПІ, що викликає асоціації з певною ситуацією, в якій задіяна особа, що називається даним іменем; за допомогою описів, що близькі до ПІ за функціонуванням; через згадку прецедентного тексту, що описує ПС; шляхом використання прецедентного висловлювання, що вживалося у прецедентній ситуації; через звернення до реалій, які не є прецедентними, але набувають прецедентності, стаючи атрибутами відповідної ситуації.

Розглянемо, яким чином інваріант ПС зберігається в когнітивній базі етносу. Так, фразеологічні одиниці *wear Hector's cloak* зі значенням «the reward of treason» і *take Hector's cloak* – «deceive someone who has trusted you» виникли на основі конкретної історичної ситуації, що мала місце у Британії у XVI сторіччі, йдеться про Північне повстання 1569 року. Гектор Армстронг зрадив Томаса Персі, який був ключовою фігурою цього повстання, за винагороду. Отримані гроші не пішли йому на користь, оскільки він помер у злиднях [19, р. 63]. В аксіологічній картині світу англійської лінгвоспільноти зрада – це зло, отже, сумний кінець життя Гектора Армстронга – справедлива кара за підступне діяння. З історичної точки зору, сама ситуація ширша і драматичніша, але в когнітивній базі англійського етносу відбулася мінімізація понятійного об'єму реальної ситуації до рівня прецедент-

ної, зумовлена існуючою системою уявлень і оцінок, що призвело до виникнення фразеологічних одиниць на позначення зради, підгунтям для яких стала прецедентна історична ситуація. Прецедентні ситуації можуть бути не тільки національно-, а й універсально-прецедентними. Причому інваріанти їх сприйняття можуть як співпадати, так і суттєво відрізнятись. Наведемо приклади, коли сприйняття історичної прецедентної ситуації відрізняється в різних лінгво-культурних спільнотах.

В українській мові фіксується фразеологічна одиниця *Добувся, як швед під Полтавою* (у значенні «загинути, зазнати невдачі, не поталанити»), що з'явилась після шведсько-української трагедії під Полтавою у 1709 році [11, с. 22]. Як відомо, битва між союзними військами Карла XII, гетьмана Івана Мазепи та Костя Гордієнка з одного боку, і російською армією Петра I з іншого відбулася 27 червня (8 липня) 1709 року поблизу Полтави і закінчилась перемогою військ Петра I. Для України наслідком Полтавської катастрофи була військова окупація й щораз більше обмеження автономних прав Козацько-Гетьманської держави. У когнітивній базі представників українського етносу ця ситуація асоціюється з трагічними подіями, які призвели до сумних наслідків, що зумовило виникнення в українській мові таких паремій: *Хто в Полтаві не бував, той лиха не знає! Та ти ще полтавської води не пив* (у значенні «ще молодий, горя не зазнав») [11, с. 22]. Очевидно, що в російській лінгвокультурній спільноті та сама прецедентна ситуація сприймається інакше: як позитивна подія, перемога.

3.3. Фразеологізація прецедентних висловлювань в англійській та українській мовах

Прецедентне висловлювання (ПВ) – це продукт мовленнєво-розумової діяльності, закінчена і самодостатня одиниця, що може бути представлена як: 1) прецедентний текст (або його частина), наприклад, дитячі вірші, прислів'я; 2) мовна одиниця (словосполучення, речення), що асоціюється з прецедентною ситуацією. Це складний знак, значення якого відрізняється від простої суми значень його компонентів. ПВ є явищем власне лінгвістичної природи, оскільки обо'язково неодноразово відтворюється в мові, чим і відрізняється від інших прецедентних феноменів.

ПВ може мати як предикативну структуру (англ. *It takes two to tango; Take it or leave it; Don't trouble trouble until trouble troubles you;*

Elementary, my dear Watson; To be or not to be; укр. *Взула і забула; куди Макар телят не ганяв; Борітеся – поборете; Тиха вода береги лопить; Баба з возу – кобилі легше; Горбатого могила не направить*), так і структуру без формально вираженого предиката (англ. *on the side of the angels; not the only pebble on the beach; Better late than never;* укр. *ангельський голос, а чортова натура; кров не водиця; катюзі по заслuzі*). За критерієм автономності щодо джерела походження, прецедентні висловлювання поділяються на неавтономні та автономні. Прикладами прецедентних висловлювань першого типу є цитати з відомих творів класиків української та світової літератури: В. Шекспіра, П. Мирного, Т. Шевченка та ін. (англ. *To be or not to be?* укр. *Хіба ревуть воли, як ясла повні?*). Прецедентні висловлювання другого типу функціонують як незалежні від текстів (прецедентних чи неprecedентних) одиниці дискурсу (за *царя Гороха, н'яте через десяте*). В когнітивній базі представників етносу ПВ зберігаються у вигляді кліше, тому фразеологічні одиниці, утворені від них, переважно відтворюють їх структуру або є частиною прецедентного висловлювання.

ПВ має свою структуру: 1) поверхнєве значення, яке дорівнює сумі значень компонентів висловлювання; 2) глибинне значення, що є семантичним результатом сполучення компонентів ПВ і не дорівнює сумі значень його компонентів; 3) системний смисл, який складають глибинне значення висловлювання та знання прецедентного феномена (текста або ситуації) і конотацій, пов'язаних з ним. Наприклад, в діалогах: *Alan: You're always arguing! Stop arguing all the time. Jane: I can't argue all by myself. It takes two to tango. Fred: Did you hear? Janice got herself pregnant. Jill: Well, she didn't do it all by herself. Takes two to tango, you know* [16, p. 357] вживається фразеологічна одиниця *it takes two to tango*, що утворилась від прецедентного висловлювання. Аналізоване ПВ має поверхнєве значення, що дорівнює сумі значень його компонентів, і глибинне значення, що є семантичним результатом сполучення його компонентів. Глибинне значення ПВ відображене в його ідіоматичному значенні «you cannot isolate one when the other is also involved; you cannot blame the pregnancy solely on the man (or the woman)» [19, p. 899]; «some things cannot happen by one person acting alone» [16, p. 357]. В системному смислі ПВ об'єднуються його глибинне значення і знання як прецедентного текста-джерела пісні, яку

виконував Луї Армстронг, і яка була дуже популярною в 1930-х роках. У такий самий спосіб переосмислюється українське ПВ *лупайте сю скалу*. Системний смисл включає глибинне значення «продовжувати наполегливо працювати» і знання джерела походження ПВ – вірша Івана Франка «Каменярі»: *Бо не навчився поки читати мови знаків. Топчешся перед входом на одному місці. Інколи берешся у стіні вибивати власні двері. Думаєш, майже за Франком, «лупайте сю скалу»*. Та коли вже зовсім знесилений, бо і мозолі на руках, ногах, спині, душі болять, кидаєш під ноги сокиру, приходиться прозріння: *слід просто зробити крок у навстіж розчинені двері* [21]. Як бачимо, семантична структура аналізованих фразеологізмів, що утворились від прецедентних висловлювань, містить усі три рівні смислової структури ПВ.

Підґрунтям прецедентних висловлювань завжди є комплекс когнітивних структур – феноменологічних та лінгвістичних. Когнітивні феноменологічні структури формують сукупність знань і уявлень про явища екстралінгвального та лінгвального характеру (реальні події, історичні особистості, твори мистецтва та ін.). Лінгвістичні когнітивні структури є підґрунтям мовної та мовленнєвої компетенцій, формують сукупність знань та уявлень про закони мови, запаси лексики, синтаксис. При функціонування ПВ в мові актуалізуватись можуть як лінгвістичні, так і феноменологічні когнітивні структури. Можна припустити, що на рівні поверхневого та глибинного значень задіюються лінгвістичні когнітивні структури, що є основою нашої мовної та мовленнєвої компетенції, а для системного смисла висловлювання головними виявляються феноменологічні когнітивні структури, що формують культурну компетенцію.

4. Висновки

Отже, результати нашого дослідження уможливили такі висновки.

1. Прецедентний феномен – це потужний засіб збереження культурної пам'яті етносу, що визначається як компонент знань, позначення та зміст якого добре відомі представникам певної етнокультурної спільноти, актуальний й використаний у когнітивному й комунікативному плані [9, с. 492]. Мовна поведінка орієнтована на інваріант, що зберігається в когнітивній базі, а складовими останньої є не особисті знання та уявлення окремих індивідів, а мінімізовані національно-детермі-

новані інваріанти їх сприйняття. Прецедентні феномени (ім'я, ситуація, висловлювання) відрізняються за структурою, що зумовлює різні шляхи їх переходу у фразеологічний фонд.

2. Прецедентне ім'я – це індивідуальне ім'я, пов'язане з широко відомим текстом або прецедентною ситуацією. Структуру прецедентного імені складають диференційні ознаки (ядро інваріанта сприйняття ПІ) та атрибути (периферія). Переносне значення фразеологізму з компонентом-прецедентним ім'ям утворюється на основі диференційної ознаки, яка містить характеристики об'єкта (риси характеру, зовнішність) або актуалізується через прецедентну ситуацію. Така ознака пов'язується з ПІ і стає компонентом фразеологічної одиниці.

3. Прецедентна ситуація – це «ідеальна», еталонна ситуація, що мала місце в реальній дійсності (історична прецедентна ситуація), або така, що належить віртуальній реальності створеного людиною мистецтва. В когнітивній базі зберігається набір диференційних ознак прецедентної ситуації, універсальних для всіх представників певної лінгвокультурної спільноти. Мінімізовані знання про конкретну ситуацію (історичну чи віртуальну), співставлені з системою оцінок етносу, стають підґрунтям утворення фразеологізмів, побудованих на основі прецедентних ситуацій.

4. Прецедентне висловлювання – це продукт мовленнєво-розумової діяльності, закінчена і самодостатня одиниця, що може бути представлена як: 1) прецедентний текст (або його частина); 2) мовна одиниця (словосполучення, речення), що асоціюється з прецедентною ситуацією. Прецедентні висловлювання закріплюються у фразеологічному фонді шляхом переосмислення прямого значення та збереження знань про прецедентний феномен.

Перспективами подальших досліджень у цьому напрямку вважаємо аналіз шляхів переходу у фразеологічний фонд прецедентних текстів.

Список літератури:

1. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. Київ : Довіра, 2007. 205 с.

2. Берестова А. А. Релігійна прецедентність у мові української прози кінця ХХ – початку ХХІ століття : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Харків, 2016. 212 с.

3. Богданова І. В. Сугестивний потенціал прецедентних одиниць в українському медійному дискурсі початку ХХІ ст. : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Вінниця, 2016. 22 с.

4. Колоїз Ж. В. Проект українського «Словника прецедентних феноменів». *Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2017. Вип. 16. С. 139–160.
5. Левченко О. П. Лінгвокультурологія та її термінна система. *Вісник Національного ун-ту «Львівська політехніка»*. 2003. № 490. С. 105–113.
6. Лукаш Г. П. Словник конотативних власних назв. Вінниця : ДонНУ імені Василя Стуса, 2017. 280 с.
7. Приповідки або українсько-народна філософія / за ред. В. С. Плав'юка. Едмонтон: Асоціація Українських Піонерів Альберти, 1998. 352 с.
8. Селіванова О. О. Актуальні напрями сучасної лінгвістики (аналітичний огляд). Київ : Фитосоціоцентр, 1999. 148 с.
9. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.
10. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми : підручник. Полтава : Довкілля-К, 2008. 711 с.
11. Українські народні приповідки / за ред. О. Воропая. Лондон : M. Captin & Co. Press, 1952. 64 с.
12. Фразеологічний словник української мови / укл.: В. М. Білоноженко. Київ : Наукова думка, 1999. 984 с.
13. Cambridge International Dictionary of Idioms / ed. E. Walter. Cambridge : Cambridge University Press. 587 p.
14. Dictionary of Idiomatic English Phrases / ed. J.M. Dixon. London, Edinburgh and New York : T. Nelson and sons, 1891. 384 p.
15. Judge H. A generation of schooling: English secondary schools since 1944. Oxford : OUP, 1984. P. 1–98. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 06.02.2023).
16. McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs / ed. R.A. Spears. New York : The McGraw-Hill Companies, Inc., 2005. 2080 p.
17. The Oxford Dictionary of Allusions / ed. A. Delahunty, Sh. Dignen. New York : Oxford University Press, 2001. 453 p.
18. The Oxford dictionary of quotations / ed. E. Knowles. Oxford : Oxford University Press, 2014. 1768 p.
19. A Thesaurus of English Traditional Metaphors / ed. P.R. Wilkinson. L. & N.Y. : Routledge, 2002. 777 p.
20. Thurlow R. Fascism in Britain: a history, 1918–1985. Oxford : Blackwell, 1987. P. 22–118. URL: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (дата звернення: 06.03.2023).
21. Генеральний регіонально анотований корпус української мови (ГРАК). URL: <http://uacorpora.org/Kyiv/ua>

References:

1. Bacevych F. S. (2007). *Slovyk terminiv mizhkulturnoyi komunikaciyi*. Kyiv: Dovira, 205 p.
2. Berestova A. A. (2016). Relihijna precedentnist u movi ukrayinskoyi prozy kincyа XX – pochatku XXI stolittya : dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Harkiv, 212 p. (in Ukrainian)

3. Bohdanova I. V. (2016). Suhestyvnyi potentsial pretsedentnykh odynts v ukrainskomu mediinomu dyskursi pochatku XXI st.: avtoref. dys. ... kand. filol. nauk: 10.02.01. Vinnytsia, 22 p. (in Ukrainian)
4. Koloyiz Zh. V. (2017). Proekt ukrayinskoho «Slovyuka precedentnykh fenomeniv». *Filolohichni studiyi. Naukovy visnyk Krivorizkoho derzhavnoho pedahohichnogo universytetu*, no. 16, pp. 139–160. (in Ukrainian)
5. Levchenko O. P. (2003). *Linhvokulturolohiya ta yiyi terminna sistema. Visnyk Nacionalnoho un-tu "Lvivska politehnika"*, no. 490, pp. 105–113. (in Ukrainian)
6. Lukash H. P. (2017). *Slovyuk konotatyvnykh vlasnykh nazv*. Vinnytsia: DonNU imeni Vasylia Stusa, 280 p. (in Ukrainian)
7. *Prypovidky abo ukrainsko-narodna filosofia (1998)* / za red. V. S. Plaviuka. Edmonton: Asotsiatsiia Ukrainskykh Pioneriv Alberty, 352 p. (in Ukrainian)
8. Selivanova O. O. (1999). Aktualni napryamy suchasnoyi linhvistyky (analytychnyj ohlyad). Kyiv: Fitosociocentr, 148 p. (in Ukrainian)
9. Selivanova O. O. (2006). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediia. Poltava: Dovkillia-K, 716 p. (in Ukrainian)
10. Selivanova O. O. (2008). Suchasna linhvistyka: napryamy ta problemy: pidruchnyk. Poltava: Dovkillia-K, 711 p. (in Ukrainian)
11. *Ukrayinski narodni pryrovidky (1952)* / za red. O. Voropaya. London: M. Sartin & So. Rgess, 64 p. (in Ukrainian)
12. *Frazeolohichnyj slovnik ukrayinskoyi movy (1999)* / ukl.: V. M. Bilonozhenko. Kyiv: Naukova dumka, 984 p. (in Ukrainian)
13. *Cambridge International Dictionary of Idioms* / ed. E. Walter. Cambridge: Cambridge University Press, 587 p.
14. *Dictionary of Idiomatic English Phrases (1891)* / ed. J. M. Dixon. London, Edinburgh and New York: T. Nelson and sons, 384 p.
15. Judge H. (1984). *A generation of schooling: English secondary schools since 1944*. Oxford: OUP, pp. 1–98. Available at: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (accessed 06 February 2023).
16. *McGraw-Hill's Dictionary of American Idioms and Phrasal Verbs (2005)* / ed. R.A. Spears. New York: The McGraw-Hill Companies, Inc., 2080 p.
17. *The Oxford Dictionary of Allusions (2001)* / ed. A. Delahunty, Sh. Dignen. New York: Oxford University Press, 453 p.
18. *The Oxford dictionary of quotations (2014)* / ed. E. Knowles. Oxford: Oxford University Press, 1768 p.
19. *A Thesaurus of English Traditional Metaphors (2022)* / ed. P. R. Wilkinson. L. & N.Y.: Routlege, 777 p.
20. Thurlow R. *Fascism in Britain: a history, 1918–1985 (1987)*. Oxford: Blackwell, pp. 22–118. Available at: <https://www.english-corpora.org/bnc/> (accessed 06 March 2023).
21. *Heneralnyi rehionalno anotovanyi korpus ukrainskoi movy (HRAK)*. Available at: <http://uacorpus.org/Kyiv/ua>